

ЕКОНОМІКА ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

УДК 339.5

Мних О.Б.,
д-р екон. наук, професор, професор
кафедри маркетингу і логістики,
Сапотницька Н.Я.,
аспірант*

Національний університет «Львівська політехніка»

ПОЯВА НОВИХ ЕКСПОРТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА МІЖНАРОДНИХ КОНКУРЕНТНИХ РИНКАХ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Mnykh O.B.,
dr.sc.(econ.), professor, professor at the
department of marketing and logistics,
Sapotnitska N.Ya.,
postgraduate student,
National University "Lviv Polytechnic"

APPEARANCE OF NEW EXPORT FEATURES OF UKRAINIAN ENTERPRISES ON INTERNATIONAL COMPETITIVE MARKETS AS A STRATEGIC PRIORITY FOR FORMATION OF INNOVATIVE ECONOMY

Постановка проблеми. Глобалізація та локалізація виробництва і збуту під тиском конкурентних сил – це ті рушійні сили, які визначатимуть перспективи розвитку вітчизняної економіки. Чим вищий рівень відкритості національної економіки для здійснення експортно-імпортних операцій при нестабільній українській гривні, тим вищим буде практичний інтерес товаровиробників до закордонних ринків, діяльність на яких певною мірою буде знижувати їх залежність від ринкової кон'юнктури в Україні, факторів підприємницького і валютного ризику, рівня платоспроможності покупців на внутрішньому ринку. Цей інтерес підсилуватиметься завдяки появі нових можливостей розвитку експортного потенціалу та активізації інноваційної діяльності підприємств у конкурентному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Володіючи значними природними ресурсами, займаючи передові позиції на світових ринках у сфері ІТ-технологій, маючи величезний внутрішній ринок і порівняно кваліфіковану робочу силу, значний науково-технічний потенціал, Україна в 2016 р. посіла сьоме місце в міжнародному рейтингу бідності країн, який щороку складає видання Bloomberg з врахуванням інфляції і безробіття [1]. За даними рейтингу конкурентоспроможності країн (The Global Competitiveness Report 2017-2018) Всесвітнього економічного форуму в 2017 р. Україна посіла 85 місце серед 138 країн світу і, за висновками дослідників-експертів, стимулювання ділової активності та інвестицій в інновації зараз такі ж важливі, як інфраструктура, навички та ефективні ринки [2]. Незначні темпи щорічного зростання ВВП (2-3%) та інноваційна пасивність бізнесу щодо освоєння технологічних інновацій є відображенням неефективної державної політики формування конкурентної економіки, інноваційного розвитку промисловості та її експортного потенціалу. Аналогічним проблемам присвячено праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів [3-7]. Переосмисленню повинні піддаватися положення неокласичної теорії, що ґрунтувалися на висвітленні тільки двох чинників розвитку виробництва (праці і капіталу), що істотно обмежувало сферу дослідження

* Науковий керівник: Мних О. Б. – д.е.н., професор

конкурентних позицій економіки. В умовах глобалізації ринків сприяння експорту перетворюється на стратегічну мету національної економічної політики України [8], адже українська економіка є достатньо відкритою за показником відношення експорту товарів та послуг до ВВП (більше 40%), порівняно з Японією і США (менше 20%), хоча й не відноситься до групи найбільш відкритих економік світу (Бельгія – більше 60%, Ірландія більше 100%). Застосування е-технологій у сфері міжнародної торгівлі відкриває нові експортні можливості і нові джерела формування доходів.

Постановка завдання. Серед завдань науково-пошукового характеру необхідно виділити дослідження передумов ефективної конкуренції, як рушійної сили ділової активності і розвитку інноваційної діяльності експортерів в умовах глобалізації бізнесу і розширення економічного простору дії зон вільної торгівлі.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десятиріччя змінилося світове і європейське конкурентне середовище на високотехнологічних ринках і в зовнішній торгівлі українськими товарами та послугами. Так, у 2008 р. Україна стала членом СОТ. Зараз Україна має 11 діючих угод про вільну торгівлю: із ЄС, Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ). У 2016 р. країна вступила в зону вільної торгівлі (ЗВТ) з країнами ЄС [9], а в 2017 р. була введена в дію угода ЗВТ «Україна-Канада» [10]. Щодо останньої угоди, то з 01.08.17 р. було покладено початок скасування 98 % тарифів на українські товари, взаємно відкриваються ринки державних закупівель, передбачено захист електронної комерції та інтелектуальної власності (експорт української продукції в Канаду у 2016 р. складав лише 0,1 % від загального обсягу).

Близько третини зовнішньоторговельного обороту України припадає на країни ЄС, тому спільна європейська валюта (в єврозоні ЄС зараз 19 країн) може зайняти більш вагоме місце у розрахунках вітчизняних експортоорієнтованих компаній. Загалом рівень доларизації української економіки (як співвідношення грошового агрегату М3 в іноземній валюті до його загальної величини), що охоплює як активи, так і зобов'язання, в 2016 р. перевищував 80%. Розтягнутий у часі процес дедоларизації [11] свідчить: по-перше, про недовіру до фінансової системи країни; по-друге, про високі валютні ризики імпортозалежної економіки і значні втрати від корупції (за оцінками МВФ в 2017 р. – це 2% ВВП [12], в тому числі й у сфері зовнішньої торгівлі, що звужує економічний простір для впровадження «Інновацій 4.0»; по-третє, про відтворення старих моделей економіки сировинного характеру, в якій, за оцінками Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТУ), в українському експорті близько 70% експорту – це сировина [13]. Залучення коштів МВФ, СБ, ЄБРР та інших міжнародних фінансових інституцій для здійснення реформ та стабілізації гривні не принесли очікуваних результатів, адже Україна так і не потрапила до світового індексу промислової конкурентоспроможності (Global Manufacturing Competitiveness Index, GMCI), який щорічно готується компанією «Deloitte» і Радою з конкурентоспроможності США, що охоплює 40 країн світу [14]. Не було й позитивних зрушень у міжнародній торгівлі України: у 2016р. сальдо експорту та імпорту в зовнішній торгівлі товарами з країнами світу складало (-2, 888 млрд), а з країнами ЄС (- 3,644 млрд дол); жорсткими конкурентними умовами на ринках ЄС можна, зокрема, пояснити, більше за абсолютною величиною сальдо експорту та імпорту. У контексті стратегії, підписаної три роки тому Указом Президента П.О. Порошенком «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [15], необхідно розглядати і розвиток експортного потенціалу, що вимагає комплексного підходу до вирішення проблеми ресурсного забезпечення експортерів, особливо високотехнологічних секторів. Складність поставлених завдань підсилюється тим, що державний та гарантований державою борг України на 2018 р. очікується на рівні 84,6 % від ВВП [16] і невільна економіка країни гальмує залучення іноземних інвестицій. Так, за рівнем економічної свободи (Index of Economic Freedom) Україна з 1995 р. ні разу не набирала більше 56 балів із 100 можливих (у 2018 р. зайняла 150 місце в рейтингу із 180 країн світу).

Імітація економічних реформ – це віддзеркалення розриву цілей розвитку реального і фінансового секторів економіки та відсутності ефективної взаємодії державних важелів регулювання і ринкового механізму. Більше 100 років тому Й.А. Шумпетер аналізував ринковий механізм як позитивну взаємодію сил конкуренції і монополії, збагатив економічну науку поняттями «ефективна економіка», «ефективна конкуренція» та ін. І через століття проблема створення передумов для ефективної конкуренції, коли за рахунок інновацій зменшуються витрати виробництва і зростає якість продукції, залишається актуальною для України, де на V-й технологічний уклад припадає менше 5 % (прогноз на 2018 р. – 7, 83 % [17]), а VI -й взагалі відсутній.

Як показує закордонний досвід, існує позитивна кореляція між темпами зростання експортного і технологічного потенціалів компаній. Проте така взаємозалежність проявляється в певному інституційному середовищі сприяння розвитку конкуренції, процесів капіталізації, підтримки експортерів та інноваторів. Для України на даному етапі, на жаль, актуальним залишається питання про те, хто ж буде розбудовувати інноваційну економіку при високій міграції «мізків» за кордон? Із презентованого МЕРТУ прогнозу на 2018-20 рр., згідно якого очікується зростання ВВП у 2020 р. на 4 % [18], важко знайти відповіді на питання: яким чином прогнози пов'язані з розбудовою інноваційної економіки і кого Україна наздоганяє?; які державні важелі регулювання відповідають вектору розвитку експортного потенціалу на інноваційній основі? При розробленні таких прогнозів до уваги беруться лише світові цінові тенденції на сировинні ресурси, а не інноваційний і науковий потенціал України та її факторні

переваги. Поза увагою прогнозних оцінок залишилася політика координації функцій різних міністерств та інституцій: в тому числі Міністерства фінансів, НБУ, заходи АМКУ щодо захисту економічної конкуренції і забезпечення експортерів пільговими кредитними ресурсами. Без такої координації унеможливується зміна пріоритетів вітчизняного виробництва та українського експорту в сторону зростання доданої вартості. Для прикладу, ПАТ «Херсонський завод «Судмаш» після його зупинки 6-ти річної давності лише в серпні 2017 р. відновив свою роботу, хоча його система управління якістю (СУЯ) була сертифікована на відповідність вимогам ISO 9001:2009, а стопори якірних ланцюгів та ілюмінатори були сертифіковані найбільшою норвезькою компанією за класифікацією суден – на клас Германського Ллойда. Зниження імпортного мита на ввезення вживаної техніки призвело до накопичення «євроблях», що погіршило ринкову кон'юнктуру на ринку транспортного машинобудування (було повністю призупинено виробництво автомобілів Lanos на Запорізькому автомобілебудівному заводі (ЗАЗ), а його чистий збиток у 2016 р. перевищував 600 млн грн).

Додаткові конкурентні переваги в різниці витрат на оплату праці отримують іноземні компанії, що переносять складальне виробництво в Україну. Прикладом є німецька компанія Kromberg & Schubert, що інвестує кошти в українське виробництво складального типу «Kromberg & Schubert Україна» зі 100 % іноземних інвестицій, яке спеціалізується на виготовленні електричних бортових кабельних мереж для автомобілів провідних європейських брендів. Таку співпрацю з іноземними виробниками варто розглядати як короткострокову ціль вирішення соціальних проблем через створення додаткових робочих місць, а не як довготривалу перспективу зміцнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Чим вищий рівень технологічної готовності продукції припадатиме на локальне виробництво в Україні, тим сильніше проявлятиметься ефект синергії у сфері виробництва, логістики і маркетингу таких наукоємних виробництв, які б відкрили нові вектори розвитку експортного потенціалу. Хоча ще в грудні 2016 р. був прийнятий ЗУ «Про забезпечення масштабної експортної експансії українських виробників шляхом страхування, гарантування та здешевлення кредитування експорту» (№2142а, вступив у дію 1 січня 2017р), яким було передбачено створення Кредитно-експортного агентства (КЕА) для фінансової підтримки експортерів, проте до лютого 2018 р. це рішення так і не було виконано. Саботаж чиновниками НБУ створення КЕА, що зауважує голова комітету ВРУ з питань промислової політики та підприємництва В. Галасюк [19], став причиною гальмування розвитку експортного потенціалу.

Через безвідповідальність політичної еліти і урядових структур був втрачений дуже цінний ресурс – «час» на розвиток експортного потенціалу та зміцнення ринкових позицій економіки України. Формується своєрідний ланцюг не лише додаткових економічних втрат бізнесу, але й соціально-політичних – через: погіршення платоспроможності населення та умов доступу до знань; зниження кількості наукоємних робочих місць, зростання безробіття і рівня поляризації населення за доходами; зниження довіри до влади тощо.

Тому від глобалізації бізнесу виграють лише країни з конкурентоспроможною економікою і в 21 сторіччі зростає поляризація національних економік за доходами і якістю життя. Не випадково, в січні 2018 р. у Давосі на Всесвітньому економічному форумі проходила широка дискусія щодо альтернативної системи оцінки економічного розвитку країн – на заміну сучасного аналогу валового внутрішнього продукту. Йдеться про т.з. індекс інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index), що враховує не лише ВВП, а ще й 11 параметрів, щоб більш повно відобразити реальний стан справ у країні як за розміром виробничої потужності держави, так і за умовами для стійкого розвитку [20]. Україна опинилася на 49-му місці серед 74 країн, що розвиваються, а інклюзивність її економічного розвитку за останні 5 років знизилася на 6,8 %. Тому з практичної точки зору важливо оцінити, наскільки сильними є функціонально-технологічні зв'язки незначного за розміром високотехнологічного сектору економіки України з іншими галузями і наскільки лідери технологічного ринку у маркетинговому та інформаційному полі готові до співпраці з іноземними компаніями, наскільки дієвим буде вплив цього сектору на підвищення ділової активності експортерів і збільшення масштабів економіки V технологічного укладу, куди, зокрема, відносяться інформаційні послуги, телекомунікації, електроніка тощо.

На основі даних про динаміку експорту українських товарів в країни світу (У, млн дол.) за 2010-16 рр. отримано регресійну модель типу:

$$y = 88743 - 6605t \text{ (коефіцієнт детермінації } R^2 = 0,521).$$

На підставі цієї статистично надійної моделі можна зробити висновок про те, що український експорт товарів у країни світу щорічно зменшувався в середньому на 6,605 млрд дол. Таку негативну динаміку не зміг компенсувати навіть зростаючий в умовах військової агресії експорт товарів і послуг в Росію (за 2016 р. експорт зріс на 20 %, куди входить і продукція військового призначення). Діяльність експортерів корелює із рівнем активності ділового підприємництва в Україні. Як видно з рис. 1, за 2012-16 рр. при середньому щорічному зниженні кількості підприємств у переробній промисловості в середньому на 2106 одиниць, спостерігається спадаюча тенденція зниження кількості активних підприємств у високотехнологічному сегменті «Інформація та телекомунікації», що описується параболою.

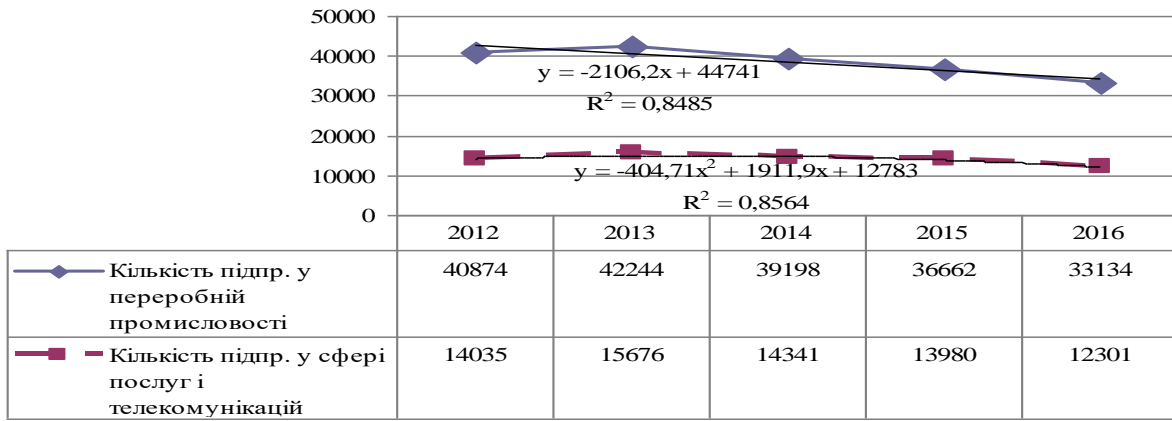

Рис. 1. Тренди, що відображають динаміку кількості підприємств у переробній галузі і високотехнологічних секторах

Джерело: побудовано на основі даних www.ukrstat.gov.ua

Є підстави зробити висновок, що експорторієнтоване виробництво не стало рушійною силою активізації суміжних галузей, зокрема із надання інтелектуальних послуг. Експорт послуг знизився в 2016 р. порівняно з 2012 р. на 3742,2 млн дол., а імпорт – на 1410 млн дол., причому стосовно країн ЄС, зберігається така ж тенденція: у 2016 р. на 740 млн дол. знизився експорт послуг порівняно з 2012 р., хоча сальдо в 2016 р. було додатнім (більше 580 млн дол.). Середньозважений геометричний показник темпу спадання експорту послуг у країни ЄС за 2010-16 рр. склав 0,9524. Це означає, що обсяг експорту послуг в країни ЄС за цей період знижувався в середньому на 4,76 %, причому найбільший спад (на 164 млн дол.) відбувся в 2015 р. Це є одним з макроекономічних індикаторів формування інноваційної економіки, характерною рисою якої є зміна темпів економічного зростання сфери послуг.

На рис. 2 представлено взаємозв'язки у розвитку ефективної конкуренції і ділового партнерства у перспективних сферах діяльності.

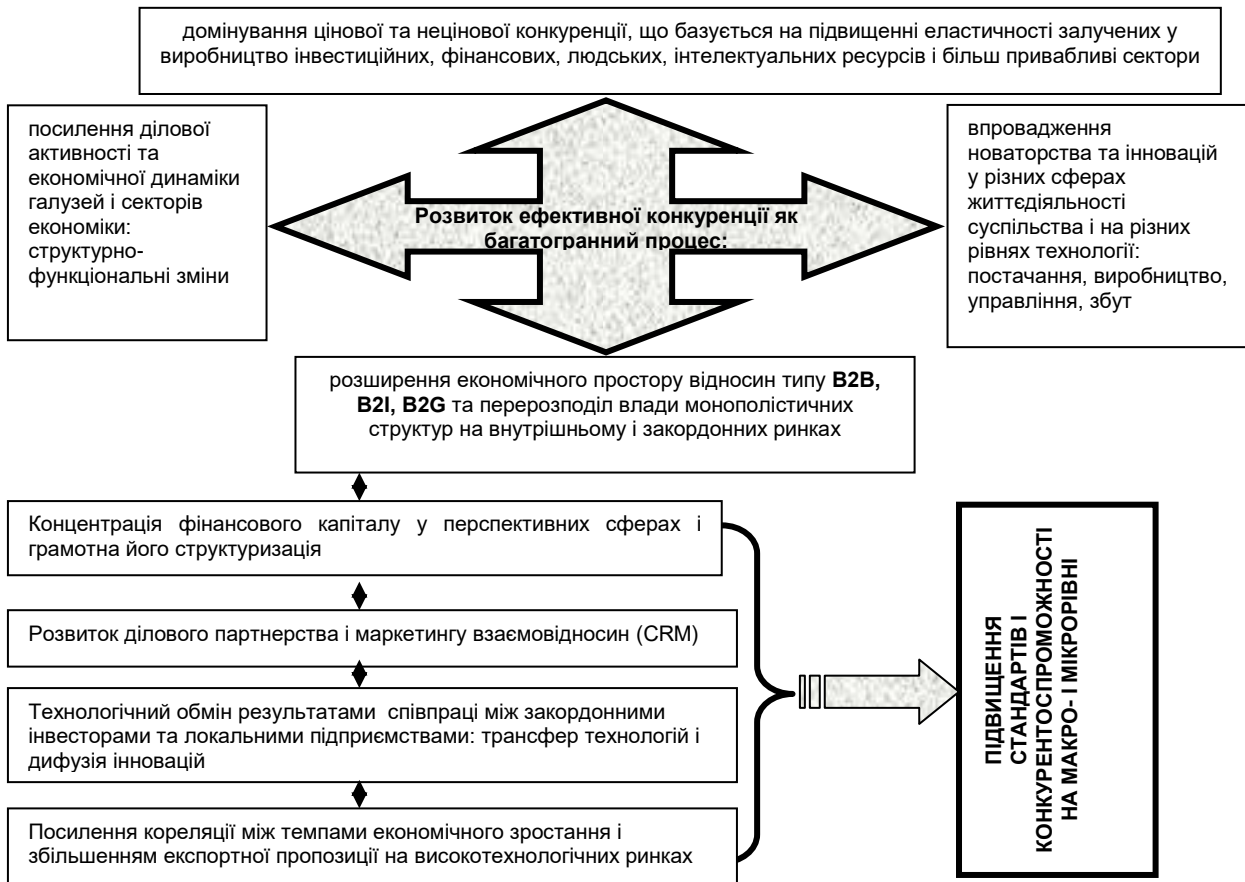

Рис. 2. Взаємозв'язки у розвитку ефективної конкуренції і ділового партнерства у перспективних сферах діяльності

Джерело: побудовано авторами на основі теорії конкуренції Шумпетера

Структурний аналіз наведених взаємозв'язків підтверджує, що за умов ефективної конкуренції експортоорієнтовані підприємства будуть формувати нові джерела вартості, що стимулює попит на інтелектуальні продукти і взаємозв'язки «наука-виробництво-ринок».

Висновки з проведеного дослідження. Домінування українських експортних товарів сировинного характеру стало причиною гострої реакції експортоорієнтованого бізнесу до коливань світових цін на критичні ресурси, що погіршує конкурентні позиції економіки на світових ринках. Розширення вільних економічних зон у зовнішній торгівлі України з країнами Європи та іншими країнами світу стосується більшою мірою агропродукції. Зміцнення конкурентних позицій вітчизняної економіки на довгострокову перспективу шляхом освоєння високотехнологічних ринків необхідно розглядати в площині істотного підвищення відповідальності спеціалізованих інституцій і забезпечення гармонійного розвитку тріади «наука-бізнес-суспільство». Створення умов для ефективної конкуренції базується на поєднанні важелів державного регулювання та інструментів ринкового механізму, що відкриває нові напрямки наукових досліджень інноваційного розвитку і джерел ресурсного забезпечення зростання експортного потенціалу інноваційно активних підприємств.

Література

1. Врятувати майбутнє: перший рейтинг інноваційних компаній України: Як інновації та наука здатні відродити українську економіку. URL: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757> (дата звернення: 15.01.2018).
2. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом Глобальної конкурентоспроможності 2016-2017. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-inom> (дата звернення: 15.01.2018).
3. Мних О. Б. Зовнішня торговельна політика і міжнародний бізнес як відображення конкурентних позицій України на європейських і світових ринках. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Т. 20. С. 25–32.
4. Мних О. Б., Сапотницька Н. Я. Поєднання маркетингових і логістичних концепцій у контексті розвитку інноваційної активності підприємницьких структур. *Вісник «Економічні науки» ХНУ*. 2011. Том 2. С. 37-41.
5. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська Академія», 2011. 242 с
6. Конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації / Я. А. Жаліло та ін. Київ: НІСД, 2005. 348 с.
7. Мельник Т. М. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. *Міжнар. екон. політика*. 2009. № 8–9. С. 235–236.
8. Біла книга Як реалізувати експортний потенціал України за умов глобалізації Пропозиції щодо політики сприяння розвитку українського експорту. URL: http://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/06/White_book_export_UKR (дата звернення: 20.01.2018).
9. Наслідки створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/report_2014-11-28_edited.pdf (дата звернення: 21.01.2018).
10. Угода про ЗВТ Україна-Канада почне працювати з 1 серпня. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/06/29/626539/> (дата звернення: 21.01.2018).
11. Краснова І. В., Кот В. В. Оцінка впливу макроекономічних факторів на рівень доларизації в Україні. URL: <http://oaji.net/articles/2017/727-1507028018.pdf> (дата звернення: 15.01.2018).
12. Корупція обходиться Україні в 2% ВВП – МВФ. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/11/3/> (дата звернення: 17.01.2018).
13. Український експорт складається з сировини на 70%. Мінекономіки. URL: <https://ukrinform.ua/rubric-economy/2348018-ukrainskij-eksport-skladaetsa> (дата звернення: 20.01.2018).
14. Світовий індекс промислової конкурентоспроможності – 2016. URL: <https://finpost.com.ua/news/2972> (дата звернення: 21.01.2018).
15. Порошенко затвердив стратегію розвитку України до 2020 року. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3465779-poroshenko-zatverdyl> (дата звернення: 17.01.2018).
16. Державний та гарантований державою борг очікується на рівні 84,6% від ВВП. URL: <http://www.unn.com.ua/uk/news/> (дата звернення: 17.01.2018).
17. Білоцерківський О.Б. Прогнозування розвитку високотехнологічного сектору економіки України. URL: http://economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/92.pdf (дата звернення: 15.01.2018).
18. Уряд скоригував макропрогноз на 2018-2020 роки. URL: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=cf76e644i> (дата звернення: 17.01.2018).
19. НБУ виступає против, а чиновники правительства саботують создание Украинского кредитно-экспортного агентства – Галасюк. URL: <http://hubs.ua/authority/nbu-vy-stupaet-protiv-a-chinovniki> (дата звернення: 21.01.2018).

20. Індекс інклюзивності економічного розвитку: Україна посіла 49-е місце серед країн, що розвиваються. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28989555.html> (дата звернення: 23.01.2018).

References

1. "Save the Future: The First Rank of Innovative Companies in Ukraine: How innovation and science are able to revive the Ukrainian economy", available at: <http://forbes.net.ua/ua/magazine/forbes/1416757> (access date January 15, 2018).
2. "The position of Ukraine in the world ranking according to the Global Competitiveness Index 2016-2017", available at: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-inom> (access date January 15, 2018).
3. Mnykh, O.B. (2017), "Foreign Trade Policy and International Business as a Reflection of Ukraine's Competitive Position on European and World Markets", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, Vol. 20, pp. 25-32.
4. Mnykh, O.B. and Sapotnitska, N.Y. (2011), "The combination of marketing and logistics concepts in the context of the development innovative activity of business structures", *Visnyk «Ekonomichni nauky» HNU*, Vol. 2, pp. 37-41.
5. Shumpeter, J.A. (2011), "Economic Development Theory: Profit, Capital, Credit, Percent and Economic Cycle", translate from engl. V. Starka, Vydavnychiy dim «Kyievo-Mohylianska Akademiia», Kyiv, Ukraine, 242 p.
6. Zhalilo, Y.A., Bazyljuk, Ja.B. et al. (2005), *Konkurentospromozhnist ekonomiky v umovah hlobalizatsii* [Competitiveness of the economy in the conditions of globalization], NISD, Kyiv, Ukraine, 348 p.
7. Melnyk, T.M. (2009), "Export potential of Ukraine: methodology for evaluation and analysis", *Mizhnar. ekon. polityka*, no. 8-9, pp. 235-236.
8. "White book. How to realize export potential of Ukraine in the conditions of globalization. Proposals for the policy of promoting the development of Ukrainian exports", available at: http://platforma-msb.org/wp-content/uploads/2016/06/White_book_export_UKR (access date January 20, 2018).
9. "Consequences of establishing an in-depth and comprehensive free trade area between Ukraine and the EU", available at: http://www.ier.com.ua/files/Projects/report_2014-11-28_edited.pdf (access date January 21, 2018).
10. "The FTZ Ukraine-Canada Agreement will start working on 1-st August", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/06/29/626539/> (access date January 21, 2018).
11. Krasnova, I.V. and Kot, V.V. (2017), "Assessment of the impact of macroeconomic factors on the level of dollarization in Ukraine", available at: <http://oaji.net/articles/2017/727-1507028018.pdf> (access date January 15, 2018).
12. "Corruption costs Ukraine at 2% of GDP – IMF", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/11/3/> (access date January 17, 2018).
13. "Ukrainian exports account for 70% of raw materials - Ministry of Economy", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2348018-ukrainskij-eksport-skladaetsa> (access date January 20, 2018).
14. "World Indicator of Industrial Competitiveness – 2016", available at: <https://finpost.com.ua/news/2972> (access date January 21, 2018).
15. "Poroshenko approved the strategy of Ukraine's development till 2020", available at: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/politics/3465779-poroshenko-zatverdyyv> (access date January 17, 2018).
16. "The state and state-guaranteed debt is expected at 84.6% of GDP", available at: <http://www.unn.com.ua/uk/news/> (access date January 17, 2018).
17. Bilotserkivskiyi, O.B. "The forecasting development of the high-tech sector of the Ukrainian economy", available at: http://economyandsociety.in.ua/journal/11_ukr/92.pdf (access date January 15, 2018).
18. "The government adjusted the macro forecast for 2018-2020", available at: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=cf76e644i> (access date January 17, 2018).
19. "NBU opposes, and government officials sabotage the creation of the Ukrainian credit and export agency - Galasjuk", available at: <http://hubs.ua/authority/nbu-vy-stupaet-protiv-a-chinovniki> (access date January 21, 2018).
20. "Index of Inclusive Economic Development: Ukraine ranked 49th among the developing countries", available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28989555.html> (access date January 23, 2018).

Стаття надійшла до редакції 30.01.2018 р.